

ՊԱՏԱՆԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ Հասր Թիւ 8

ՊՈՏՄՈՒԱԾԲՆԵՐ ՏՈՒՍՏՈՅԷ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ
ԿԱՅԾԸ

Թրգմ. Լեւոն Պ. Գալեմեարեան

891.71
S-80

Հասր ձեռք 1 Ե.Դ. Բաժանորդագրութիւն 12 րիւր 10 Ե.Դ.

89/171

4208-48

5-80

Chlorococcus

HC-5695

8/15/84

Պատկերազարդ Գրքոյի

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հայոց Պարսից ուղղած պատմական նամակը (Գրաքար)

Վարդանի ճանք խօսուած պատերազմի դաւսին վրայ (II²/supp.)

Վարդանանց Պատերազմի նկարագրություններն մասս մր (Գրաքար)

Նահապետի Իշխաններու անուններ

ԳԻՆ 1 Է. Դ.

891.71

S-80

19 NOV 2010

и ч.

ԱԿ. ՊԱՏԱՆԻԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ՀԱՏՈՐ ԹԻԼ Տ

ՊԵՏՄՈՒԱԾՔ Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԷ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ
ԿԱՅԾԸ

Թրգմ. ԼԵՆԻՆ Պ. ԳԱՅԷՄԲԵՐԵԱՆ

Հրասարակուրթին «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» Տպագրատան
25, Շարա Թեվժիխ, Գանիրէ, Եգիպտոս

MOS VON 81

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԲԱՐՍԵՆՈՒԹԱԿԱՆ

4208-48

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԿԱՅԾԸ

ժամանակին՝ գիւղի մը մէջ՝ Իվան Զարգակոֆ տնուն գիւղացի մը կ'ապրէր։ Բարեկեցիկ վիճակ մ'ունէր, երկատարեւ էր դեռ և գիւղին լաւագոյն աշխատաւորը կը սեպուէր։ Երեք զաւակներ ունէր, ամէնքն ալ ընտիր ձիրքերով օժտուած ու կարող աշխատելու։ Անդրանիկ տղան ամուսնացած էր, երկրորդը ամուսնացաւ դրայ, իսկ երրորդը արդէն մեծ ցած, հախճապատանի մը եղած էր, որ կրնար, ձիերը հոգալ ու գաշտերը հերկել։ Իվանի կինը կարող ու խելացի տանտիկին մըն էր։ Բարեբախտաբար, իրենց հարոն ալ հանգարտաբարոյ և ամէն ծանր աշխատանքի տակէն ելլող մէկն էր։ Ամէնն ալ կ'աշխատէին, բացի Իվանի ծերունի հօրմէն, որ դժուարաշունչութենէ կը տառապէր ու եօթը տարիէ ի

իվեր, վերք, աղիւսաբաժնը, հիւանդ պառկած էր :

Իվան իրեն պէտք եղած ամէն բան ունէր. — երեք ձի, մարուկ մը, կով մը, հորթ մը, և տամբընիւք ոչխար : Կիները զոչտի աշխատութեանց օգնելէ զատ, ընտանիքի բոլոր անդամներուն հագուստ կը շինէին : Իսկ այրերը, դաշտը կը մշակէին : Միշտ բաւականաչափ ցորեն կ'աւանդուէին՝ ուսուրու ու յաջորդ տարուան սերմնացուի համար : Իսկ իրենց ուրիշ պէտքերուն համար ալ մօտ մը վարակ կը ծախէին : Այսպէս Իվան ու իր աղաքը շատ հանգիստ կեանք մը պիտի ապրէին եթէ իրենց դրացի Կօրտէյ Իվանօֆի աղուն, Գաբրիէլի հետ չթշուամանային :

Այնքան ատեն որ Կօրտէյ կ'ապրէր ու Իվանի հայրը ատն գործերը կը վարէր, երկու ընտանիքները ապրեցան որպէս լաւ դրացիներ : Եթէ կիները մաղի մը և կամ տաշտի մը պէտք ունենային, կամ եթէ մարդիկը պարկ մը ուզէին, կառքի մը անիւք ելլէր ու չկարենային ամբիջապէս նորոգել զայն, լուր կուտային և եղբայրաբար կ'օգնէին իրարու : Դրացիին հորթը իրենց կալը մօտ՝ պարագային, գուրս կը հանէին զայն ու կը բաւականաչափ ըսելով :

— Մի ձգէք որ կրկին մեր կալը մտնէ,

ցորենը տակաւին վերցուցած չենք :

Դռները կամ յարգանքները կղպել, մէկգլխէ բաներ պահել և կամ զիրար բամբասել չէին պատահեր այդ օրերուն :

Ասիկա իրենց հայրերուն օրովն էր, սակայն երբ աղաքը ընտանիքի գլուխը անցան, ամէն բան փոխուեցաւ :

Ջնջին բանով մը սկսաւ :

Իվանի հարսը հաւ մ'ունէր, որ այդ տարին սկսաւ եղանակէն տառջ ածել : Հարսը ամէն օր սոսկաւուն կ'երթար ու կառքին մէջէն կը վերցնէր նոր ածուած հաւկիթը, և կը պահէր Զատիկուան համար : Օր մը հաւը հաւանաբար աղոյժէ ահաբեկած, ցանկապատին վրայէն թռելով դրացիին բակը անցաւ և հոն ածեց հաւկիթը :

Հարսը լսեց հաւուն կարկաշիւնը բայց ըսաւ ինքնիրեն .

— Հիմայ ժամանակ չունիմ, վաղը Կիրակի է պէտք է պատրաստութիւն տեսնեմ : Վերջը կ'երթամ կը բերեմ :

Իրիկուան սոյլին մօտ գնաց, բայց հաւկիթը չկար : Տեսցնելուն հարցուց թէ հաւկիթը վերցուցած էին : «Ոչ», պատասխանեցին : Բայց պզտիկ աղան ըսաւ . — հաւդ դրացիին բակը ածեց : Չայնը ատկից կուգար : Յանկապատի վրայէն ետ, հոս ցատքելը տեսայ ես :

Հարաւ գնաց հաւուն նայելու: Հոն, մէկաւնեւորուն հետ, ձողին վրայ թառած, ներհելու վրայ էր: Երանի թէ կարելի ըլլար հարցնել և իրմէ խմանալ ամէն բան, խորհեցաւ հարաւ:

Եւ դրացիին տունը գնաց: Գարբիէլի մայրը դուռը եկաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, տիկին:

— Ինչո՞ւ, մեծ մամա, հաւա ցանկաւ պատէն հոս չթափու աչա առաւօտ, հաւկիթ մը չածեց:

— Ատանկ բան մը չի տեսնոք: Փառք Տիրոջ, մեր հաւերը շատոնց սկսած են ածել: Մենք մե'ր հաւերուն հաւկիթները կը ժողվենք, պէտք չունինք ուրիշներուն հաւկիթներուն, և ասդին անդին ուրիշներուն բակերուն մէջ հաւկիթ փնտռելու չենք երթար:

Երիտասարդ հարաւ վշտացած, իրեն չինկած խօսքեր ըրաւ: Իսկ դրացին սըրտնեղած պատասխանեց ու սկսան նախատել շիրար: Իվանի կինը որ ջուր բերելու դացած էր ու ճիշտ աչք պահուն աշտեղէն կ'անցնէր, խօսքին մէջ լնկաւ: Գարբիէլի կ'ինն ալ զուրա խոցացաւ, և սկսան մտնկամարդ կ'ինը ամբատաննել, եղած չեղած խօսքեր ընելով: Ու սկսաւ ժխորալից տղմուկ մը, ամէնը միտրերան կը պոռային, կը ջանային մէկի

տեղ երկու խօսք ընել, ըստծնին չէին լսեր:

«Դուն աչպէ'ս ես», «դուն աչպէս ես», «դուն գող մըն ես», ու «դուն, շլխաի, կեսայրդ սովամահ պիտի մեռցնես» «դուն ալ անողուտ մուրացկան մըն ես», ու դեռ կը շարունակէին:

— Դուն, ստորի'ն արարած, դուն չէի՞ր որ ծակեցիր մեր մաղը, որո՞ւն է աչք լուծը որուն վրայ դոյլերդ անցուցած ջուր կը բերես: Ինչո՞ւ տուր տալիկայ: Այդ էր, լուծին երկու ծայրերէն բռնեցին, սկսան քաշել. ջուրը թափուեցաւ:

Կռիւ մըն էր փրթաւ: Գարբիէլ դաշտէն կը վերադառնար: Տեսաւ կռիւը, կեցաւ, իր կնոջը կողմը անցաւ: Իվան ինքը և տղան դուրս վազեցին, իրենք էին պակաս: Իվան զօրաւոր էր. ցրուեց ամէնը ու ափ մը մաղ քաշեց փրցուց Գարբիէլի մօրուքէն: Մարդիկ հաւաքուեցան խնդիրը հասկնալու համար, հազիւ թէ կըրցան կռուողները իրարմէ զատել:

Այս էր ամէնը:

Գարբիէլ մօրուքէն փրցուած թեւերը թուղթի մը մէջ փաթեց ու Նահանգային Ատեան աւարաւ, Իվանը պատժել տալու համար:

— Մօրուքս ծաղկախատուր Իվանին փեթեղ տալու համար չէ որ բուսցուցի կ'ըսէր:

Կինը կ'երթար դուռէ դուռ, անապարծօրէն կը շաղակրատէր ըսելով թէ՛ Իվանը դատապարտուել պիտի տային։ Սխալելիս պիտի զրկուէր։ Այսպէս գիտութիւնը օրէ օր մեծցաւ։

Վերը, օճախին մօտ պրտակող ծերունին աշխատեցաւ առաջին օրէն հաշտեցնել զիրենք։ Ըսոյց կարեւորութիւն չտուին իրեն։

— Ապուշ բաներ կ'ընէք, տղաքս, կ'ըսէր՝ ծերունին, այսպիսի աննշան բանի մը համար վիճաբանիլ իսկ չ'արժեք։ Վայրկեան մը խորհեցէք։ Ամբողջ խնդիրը կը դառնայ հաւելիթի մը շուրջ։ Հաւելիթի մը արժէ՛քը ի՞նչ է։ Աստուած ամէնուն ալ բաւականաչափ կը զրկէ։ Նոյնադերնք որ ձեզի անվայել խօսք մը ըսած ըլլան — ի՞նչ պիտի ընէք — ցուցուցէ՛ք թէ ի՞նչպէս կ'արելի է վայելչօրէն խօսիլ։ Եթէ կուի մը ծագի — ու ասանկ բաներ կը պատահին, որովհետեւ ամէնքս ալ մեղաւորներ ենք, հաշտուինք, թող վերջանայ։ Բարկութիւնդ՝ քանի քըրքըրես ալդքան աւելի կը վնասես ինքզինքիդ։

Սակայն երիտասարդները չէին ուզեր ծեր մարդուն ըսածներուն ակամջ դնել։ Կը խորհէին թէ անոր ըսածները անխմատ դատանցանք էին պարզապէս։ Իվան չէր ուզեր խոնարհիլ իր դրացիին աւջիւ։

Ես իր մօտեւը չփեթթեցի, կ'ըսէր, ինքն

իր մագերը փեթթեց։ Իր տղան կոճակներս փռցուց, շապիկս ալ պատուեց, տեսէ՛ք եթէ կ'ուզէք։

Իվանն ալ իր կարգին դատարան դիմեց։ Խնդիրը երաւ նահանգային դատաւորներու առջեւ։

Երբ մէկ կողմանէ այսպէս դատաւարութիւն կ'ըլլար, անդին Գարբիէլի կտաքին մղլակը անհետացաւ։ Գարբիէլի անեցիները սկսան Իվանի տղան գողութեամբ ամբաստանել։ Գիշերանց մեր պատուհանին առջեւէն անցնիլը ու գէպի կտաք կրթալը տեսանք, դրացին ալ տեսած է։ մղլակը կալուածատիրոջ ծախել ուզեր է, կը տարածայնէին։

Ատոր համար ալ դատարան գանգատի գացին։ Օր չէր ըլլար որ ասանց վէճի, կրօնի անցներ։ Նոյնիսկ մանուկները սկսան նախատել զիրար, այս էր տեսածին իրենց մեծերէն։ Երբ կիները իրարու հանդիպէին գետեգերք, ուր հազուաւ լուսաւ կ'երթային թեւերնին այնքան չէր յոգներ աշխատանքէ որքան լեղունին անախատն խօսքեր ընէին։

Սկիզբները գիւղացիները բաւականաչափ զիրար բամբասելով, սակայն ժամանակ մը վերջը ամէն բան փոխուեցաւ, սկսան լրջօրէն նախատել զիրար ու ձեռքերնին ինչ որ անցներ կը յարչտակէին։

պղտրիկներն ալ իրենց օրինակին կը հետեւէին : Կեանքը երթալով անտանելի կը դառնար իրենց : Իվան ու Գաբրիէլ՝ գիւղի հաւաքոյթներու մէջ և Նոնանգոյին Ատեանի տաջեւ, միշտ իրարու գէմ կը դաւադրէին : Ամբողջ գաղաւթները ձանձրացած էին աւտոնցմէ : Օր մը Գաբրիէլ իվանը տուգանքի կամ բանտարկութեան դատապարտել կուտար, ուրիշ օր մը իվան նոյնը ու աւելին կ'ընէր Գաբրիէլի, ու այնքան ատեն որ իրարու հանդէպ ոտելութիւնը կը շարունակէին այնքան աւելի կը զայրանային մէկըմէկու գէմ, շունչերու նման, որոնք որքան կուտին ա՛յնքան կը մոլեգնին ու կը կատալին : Քիչ մը թող սպասէ, կ'ըսէին իրարու համար, տես ի՞նչպէս պիտի տուժէ : Ու այսպէս շարունակութեամբ վեց տարի :

Միայն ծեր մարդը, որ վերը՝ օճախին մօտ կը պառկէր, կրկին ու կրկին կ'ըսէր իրենց . « Ի՞նչ կ'ընէք տղաքս : Զգեցէք այս անմիտ կռիւները . գործերնուդ նայեցէք, ու չտրտկամութիւն մի ունենա՛ք իրարու գէմ : Այդպէս աւելի լաւ պիտի ըլլայ ձեզի համար : Այնքան ատեն որ թշնամութեամբ վարուիք իրարու հետ, աւելի գէշ պիտի ըլլայ :

Բայց ստոնք չէին ուղեր լսել իրենց :
Եօթներորդ տարին, հարսնիքի մը մի-

ջոյին, իվանի հարսը Գաբրիէլը հառաբար կուտեան տաջեւ անարգեց ըսելով թէ ձի մը գողնալը տեսած էր : Գաբրիէլ արբած էր . չկրցաւ զսղել բարկութիւնը և կնոջ այնպիսի հարուած մը տուաւ որ խեղճը մէկ շաբաթ անկողնէն չկրցաւ ելլել : Իվան ու ըրախացաւ ասոր ու կոտաւարութեան գնաց գանգատելու համար : Հիմա պիտի ազատիմ իրմէ, կ'ըսէր : Այս անգամ պիտի չկրնայ կոտաւիել բանտարկութենէ . գուցէ Սիպերիա ալ աքսորուի : Բայց իվանի վախաքները չիրականացան : Գաղաղանքը խնդրին կարեւորութիւն չտուաւ : Բժշկական քննութիւնը հաստատեց թէ լուրջ վնաս մը չէր պատահած կնոջ : Իվան վերաքննութիւն պահանջեց Նոնանգոյին Բարձր Ատեանին տանելով իրենց և գրգռուած, Նոնանգոյին Բարձր Ատեանին գրագիրն ու պաշտօնական հացկեքոյթի մը հրուիրեց, ըմպելիներ հրամցուց ստոնց, ու Գաբրիէլը խորազանաւորու դատապարտել տուաւ :

Իվան լսեց վճախ կարգացուիլը, ու Գաբրիէլին դարձաւ անանկու թէ ի՞նչպէս պիտի ընդունէր զայն : Գաբրիէլ զեփ զեփին կտրեցաւ, երեսը պատին դարձաւ և հա գէպի անցքը ուղղուեցաւ : Իվան հետեւեցաւ իրեն, դուրսի ձիուն նայել ձեւացնելով : Ու լսեց . « Շատ լաւ, ինքն ալ՝ իր կտրուի պի-

տի տուժէ, մտրուկիս հորուածներուն տակ
պիտի այրի իր կռնակը, բայց իր ինչքերը
ստակից աւելի գէշ պիտի այրին...»

Անմիջապէս որ Իվան այս խօսքերը լը-
սեց, ետ Ատեան վազեց ու ըսաւ.

— Արդե՛ր դատաւոր, լսեցէ՛ք, կ'սպառ-
նայ տունս այրել: Այսպէ՛ս ըսաւ: Ուրիշ-
ներ ալ լսեցին:

Գաբրիէլը կրկին ներս կանչուեցաւ:

— Ճիշտ է որ դուն այսպէս ըսիր, հոր-
ցըւեցաւ իրեն:

— Ես որեւէ բան չեմ ըսած: Խորա-
զանեցէ՛ք զիս, քանի որ ոյժ ունիք: Այն-
պէս կ'երեւայ թէ միտնիս հս պէտք է տառա-
պիմ, ու այս ամէնը հակառակ ստոր որ քի-
րաւունքը իմս է, մինչդեռ ան կ'արտօնուի
ուզածին պէս շարժիլ:

Գաբրիէլ կ'ուզէր բան մը աւելի ըսել.
սակայն իր չրթռնքները ու այտերը կը
սարսուտին ու դէմքը պտտին դարձուց: Պաշ-
տօնեւորներն իսկ տհալքեցան իր նայուած-
քէն: Այս մտրդը կրնայ ինքնիրեն կամ իր
դրօցիներուն շարիք մը հասցնել, կը խոր-
հէին:

Ապա, ծեր դատաւորը ըսաւ իրենց. —
Նայեցէ՛ք, բարեկամներս, լաւ կ'ըլլայ որ
ողջմտութեամբ կարդաւորէ՛ք խնդիրը: Գաբ-
րիէ՛լ, բարեկամս, կը վայելէ՛ր քեզի տկար

մը զարնել, բարեբախտաբար վտանգ մը
չպատահեցաւ, բայց խորհէ՛ անգամ մը թէ
ինչ կրնար ըլլալ արդիւնքը: Աւելի լաւ է
խոստովանիս ու ներողութիւն խնդրես իր-
մէ, ան պիտի ներէ քեզ, ու մենք պիտի
փոխենք պրոշտ վճիւր:

Գրագիրը, որ մտիկ կ'ընէր, միջամտեց
ու ըսաւ. — Ըստ կանոնադրութեան Յօդուած
117ի տտիկա անկարելի է: Երկու կողմերը
համաձայնութիւն մը չգոյացուցին, Ատեանը
որոշում մը տուաւ ու յայտարարեց զայն,
բան մ'որ անկարելի է փոխել այլեւս: Պէտք
է գործադրուի:

— Բայց դատաւորը չէր ուզեր գրագ-
րին տեղի տալ:

— Լեզուդ բռնէ՛, բարեկամ, ըսաւ ան:
Բոլոր օրէնքներուն ստաջինը հնազանդիւն է,
Աստուծոյ, որ խաղաղութիւն կը սիրէ: Ու
կրկին սկսաւ համոզել գիւղացիները. բայց
չի կըցաւ յաջողիլ: Գաբրիէլ չէր ուզեր
անստլ դատաւորին խրատներուն:

— Դալ տարի յետոյ տարեկան պիտի
ըլլամ, ըսաւ ան, ամուսնացած տղայ ալ
ունիմ, ու կեանքիս մէջ խորազանուած
չեմ: Հիմա այդ ծաղկախառուոր Իվանը զիս
խարաղանդելու դատապարտել սայ... ու
ես երթամ ներողութիւն խնդրեմ իրմէ:
Ո՛չ բաւականաչափ ընկճուած եմ արդէն...

Իվան չպիտի կրնայ մոռնալ տառ արդիւնքը :

Գարբրիէլի ձայնը կրկին դողաց ու չկըրցաւ աւելի բան մ'ըսել, ետ դարձաւ ու դուրս ելաւ :

Դատարանը գիւղէն եօթը մղոն հեռու էր : Իվան ուշ ատեն տուն հասաւ : Թամբը հանեց ձիուն վրայէն, ու ախոռ առաջնորդեց զայն ու ինք տուն մտաւ : Ոչ ոք կար : Կիները արջառները տուն բերելու գացած էին, իսկ երիտասարդները տակաւին դաշտէն վերադարձած չէին : Իվան նստաւ : սկսաւ մտածել : Յիշեց թէ ինչպէս Գարբրիէլ դատարանը լսած ատեն աժգունեցաւ ու երեսը պատին դարձուց, ու տխրեցաւ : Երեւակայեց թէ եթէ ինք անոր տեղը ըլլար և այսպէս դատապարտուէր խարագոնուելու, ինչպէս պիտի դուր, ու խղաց Գարբրիէլի վրայ : Յետոյ լսեց հօրը հազալը, վեր նայեցաւ տեսաւ հայրը, որ դժուարաւ անկողնէն վար իջաւ, ու նստարան մը քաշելով նստաւ իր քով : Ծերունին, այս գործողութենէն ուժառայաւ, երկար ատեն հազաց ու վերջապէս վերստացաւ իր շունչը, և սկզբին վրայ ծած հարցուց.

— Ի՞նչ եղաւ, դատապարտուեցա՞ւ :

— Այո՛ քսան խարազանի հարուածի, պատասխանեց Իվան :

Ծերունին գլուխը շարժեց :

Գէշ վերջաւորութիւն. Իվան, որ խալ է ըրածդ, ո՞չ չա՛տ, չա՛տ գէշ... աւելի քեզի քան թէ իրենց... : Պիտի խորտազանեն զինքը : Բայց քեզի ի՞նչ օգուտ... :

— Անգամ մըն ալ պիտի չընէ, ըսաւ Իվան :

— Ի՞նչ լսոնք անգամ մըն ալ պիտի չընէ. քու ըրածէդ աւելի գէշ ի՞նչ ըրած է :

— Ինչո՞ւ, խորհէ՛ անգամ մը, ի՞նչ չարիքներ հասցուց ինձի. պատասխանեց Իվան : Դիչ մնաց որ կ'իմ մեռցնէր. ու հիմայ կ'ըսաւ պատնայ մեր տունը տմբողջ այրել : Այս բոլորին համար չնորհակալ պիտի ըլլամ իրեն :

Ծերունին հառաչեց, ու ըսաւ. — արձակ համարձակ կը չըլլա, Իվան, մինչդեռ ես այս օճախին ետեւը այսքան տարիներէ իվեր կը պառկիմ, ու կը խորհա թէ դուն տմէն ինչ կը տեսնես, իսկ ես՝ ոչինչ... : Ո՛հ աղաս, դուն ես որ լսան մը չես տեսներ, չորամտութիւնը կուրցուցած է քեզ, ուրիշներուն մեղքերը աչքիդ տեսնան, իսկ քու կ'իմներդ կ'անակիդ վրայ : «Ան գէշ վարուեցաւ հետ... » : Ի՞նչ աղէկ խօսք : Եթէ միայն ինքը այդ վարմունքը ունենար, ինչպէս կ'ընար կախ տեղի ունենալ : Ո՞վ կ'ըսէ թէ կռիւ միայն մէկ կողմէն կը ծագի : Կռիւը, վէճը, միշտ երկուքի միջեւ կ'ըլլայ : Ուրիշն գէշութիւնը կը տեսնէք, բայց ձե-

րինի՝ ո՛չ: Եթէ ան վատ մը ըլլար ու դուք
լու, վէճ ու կռիւ տեղի պիտի չունենար:
Ո՞վ փեթթեց անոր մօրուքին թելերը. ո՞վ
անոր յարգի զէշերը ցիրօւցան ըրաւ. ո՞վ
զինք դատաւարութեան քաշեց: Ու դեռ ա-
մէն յանցանք տառ ւրայ կը նետեա: Դուն
խիտ զէշ կեանք մը կ'ապրիս, ահա խնդրին
էութիւնը: Այդպէս կեանք մը հապրեցայ ես,
աղաս, ու այդպէս ապրիլ չսորվեցուցի քեզի:
Այդպէս կ'ապրէինք մենք, ես և իր ծեր
հայրը: Բայց մենք ի՞նչպէս ապրեցանք.—
դրացիներո՛ւ պէս: Եթէ տառնք ալիւրի
պէտք ունենային, կ'ինքնէն մէկը կուգար ու
կ'ըսէր, «Հօրեղբայր, քիչ մը ալիւր կ'ու-
զենք:» «Շտեմարան գնա՛, սիրելի՛ս, պէտք
եղածին չափ առ» կ'ըսէի: Եթէ մէկը չու-
նենար՝ ձիերը դաշտ հանելու. «Գնա, Իվան,
կ'ըսէի, հոգ տար իր ձիերուն»: Ու եթէ ևս
ալ սրեւէ բանի մը պէտք ունենայի, իրեն
կ'երթայի. «Հօրեղբայր Կօրտէյ, կ'ըսէի, այս-
ինչ այդինչ բաները կ'սուզեմ:» «Ա.ս. սիրե-
լիս» կը պատասխանէր: Այդպէս էին մեր
յարտերութիւնները. ու հանգիստ կ'ապրե-
ինք: Բայց հի՛մա... Զինուորը տալի օր
կը պատմէր Պլէշնայի(*) պատերազմին մասին:

(*) Քաղաք մը Պուլկարիոյ մէջ ուր
սարսափելի կռիւ մը տեղի ունեցաւ քու-
րեռու ու ռուսերու միջեւ 1877ին:

Ինչո՞ւ. ձեր միջեւ Պլէշնայի պատերազմէ նա-
ւելի մեծ կռիւ մը կայ: Այսպէ՛ս կ'ապրին...
Ի՞նչ մեծ մեղք: Մարդ մըն ես ու տանտէր
միեւնոյն ատեն: Դուն ես պատասխանատուն:
Կ'ինքրուդ ու զաւակներուդ ի՞նչ կը սորվեց-
նես: Գործ խառնչակել ու կշտամբել ու-
րիշները: Ինչո՞ւ, այդ անփորձ աղադ, Տարաս,
առջի օր կը հայոյէր մեր դրացի Իրանայի
հասցէին. իսկ մայրը կը լսէր այս ամէնը
ու կը խնդար: Ճիշտ է այս... Քեզի կ'իյ-
նայ այս հարցումներուն պատասխանել: Հո-
գիկդ մտալն խորհէ: Այս ամէնը պէ՛տք էր
այսպէս ըլլար: Դուն ինծի խօսք մը կը նե-
տես, ես քեզի երկու կը պատասխանեմ. հա-
րուած մը կ'ուտաս, ես երկու կը փոխարի-
նեմ... Ո՛չ, աղաս, ո՛չ երբ Աստուծոյ Որ-
դին երկիր եկաւ մեզի բոլորովին տարբեր
բաներ սորվեցուց... «Եթէ որեւէ մէկէն գէշ
խօսք մը լսես լուռ կեցիր, ու մի պատաս-
նէր, և իր ինքնագիտակցութիւնը կամ խիղ-
ճը պիտի տանջէ զինքը»: Ահա՛ ինչ որ Տէրը
սորվեցուց. «Եթէ ապտակ մը դարձնեն քե-
զի, միւս երեսդ ալ դարձուր»: «Հիմա ծեծէ
զիս եթէ ևս տառ արժանի եմ» ըսէ հակա-
ռակորդիդ ու իր խիղճը պիտի յանդիմանէ
զինքը: Պիտի կակուզնայ, մտիկ պիտի ընէ
քեզի: Ճիշտ այս բաները սորվեցուց Ան մե-
զի, ոչ թէ հպարտ ըլլալ... Ինչո՞ւ չես խօսիր

9208-48

ըսածներս ճիշտ չեն:

Ի վա՛ն լուս, նստած, մտիկ կ'ընէր:

Ծերունին հազայց, գոռաւորաւ կը խօսէր. քիչ մը վերջը շարունակեց «Կը խորհի՞ս թէ Աստուծոյ Որդին սխալ բաներ սորվեցուց մեզի: Ինչո՞ւ, այս ամէնը մեր բոլորին բարեաւթեան համար չէ՞: Խորհէ անգամ մը սա աշխարհիկ կեանքիդ մասին, այս Պըլեման ձեր մէջը սկսելէն ի վեր աւելի լսու կ'զգաս թէ հակառակը: Անգամ մը հաշուէ որքան ծախսեցիր այս դատաւարութեան համար, երթեակի ծախս, ևայլն: Ինչ քանչեւի կը մեծնան գաւակներդ: Կրնային հանդիստ ապրիլ և հարստանալ իսկ, բայց հիմա քու ստացուածներդ կը պակսին: Ինչչո՞ւ, Ամբողջ յիմարութեանդ, անխոհմտութեանդ, մեծատութեանդ արդիւնքը: Պէտք էիր գաւակներուդ հետ միասին հերկել ու ցանել: Բայց Չորը քեզ դատարան կը քաշէ և կամ այս կամ այն փաստաբանին կը տանի: Հերկելը փամանակին չըլլար, ոչ ալ ցանելը, ու մայր հողը չարդիւնաւորիր: Ինչո՞ւ համար վարսակահատիկներդ չըռւան այս տարի: Ե՞րբ ցանեցիր: Ե՞րբ վերադարձաք քաղաքէն: Ու ի՞նչ շահեցաք: Աւելի բեռ մը ձեր ուսերուն վրայ. ու մտաւորութիւն: Է՛հ, տղաս, քու անձնական գործերուդ նայէ: Աշխատէ քու տղայոց հետ, ըլլայ գաւառի ու

մէջ ըլլայ տունը, ու եթէ որեւէ մէկը նախատէ, մեղադրէ քեզ, ներք իրեն ինչպէս Աստուծոյ կը վախաքի որ ըհա: Այսպիսով կեանքը տանելի կը դառնայ, հանգիստ կ'ըլլաս ու սիրտդ միշտ ուրախ:

Ի վա՛ն լուս կը մնար:

— Ի վա՛ն, սիրելի, տղաս, ունկնդրէ ձեր հօրդ խօսքերուն: Թա՛մբէ ձերմակ ձին ու անմիջապէս կառավարչատուն գնա ու այս խնդիրը վերջացուր: Աստուծոյ գնա Գաբրիէլի մօտ, նոյնպէս իրեն հետ կարգադրէ ամէն բան, յանուն Աստուծոյ: Վաղը Աստուծոյ ամենայն տօնն է, զինքը տունդ հրաւիրէ, թէյ, գաւաթ մը վօտկա պատրաստէ, ու վերջ մը դիր այս ամէն գոռութիւններուն: Այսպէս ըրէ որ յետ այսու ուրիշ որեւէ միջադէպ չպատահի, կ'ինքուդ ու գաւակներուդ ալ պատուիրէ որ նոյն բանը ընեն:

Ի վա՛ն հառաչեց, խորհեցաւ թէ ինչ որ կ'ըսուէր ճշմարիտ էր, սիրտը թեթեւցած կ'զգար:

Արդ, չէր գիտեր թէ ինչպէս պիտի ըսէր և ուր պիտի վերջացնէր այս հարցը: Ծերունին նորէն սկսաւ խօսիլ, կարծես գուշակեց Ի վանի մօքէն անցածը:

— Գնա Ի վան, թոյլ մի գանուիր, երկաթը տաք եղած տանը կը ծեծեն, ապա թէ ոչ շատ ուշ կ'ըլլայ:

Ծերունին աւելի կ'ուզէր խօսիլ, բայց
սոսկ կինները եկան թռչուններու պէս շա-
ղակրատելով:

Լուրը, թէ Գաբրիէլ զատապարտուած
էր խարաղանուէրու, և տունը այրելու սպառ-
նալիքը արդէն իսկ հասած էին կիներու ա-
կանջը: Ամէն բան լսած էին ու իրենց կող-
մանէ ալ բաներ մը վրան աւելցուցած, ու
կրկին արօտալացրին մէջ աղմուկ ու վէճ
ունեցած էին, Գաբրիէլի անեցիկներուն հետ:
Ու սկսան պատմել. Գաբրիէլի հարսը տա-
կաւին նոր ըսած էր. թէ Գաբրիէլ յաջողած
էր վերաքննութեան արտօնութիւն ստանալ,
ամբողջ խնդիրը նորէն պիտի քննուէր ու
վարժապետը Իվանի մասին ուրիշ աղերաս-
գիր մը կը պատրաստէր, ուղղակի Չարին
ուղղուած, աղերասգրին մէջ ամէն բան գրը-
ւած էր, ամէն բան, մղլակի խնդիրը, բանջա-
րաբանացի հարցը, ևն, և Իվանի տունն ու տե-
ղը շատ չանցած իրենցը պիտի ըլլար: Իվան
լսեց այս ամէնը, իր սիրտը կրկին կարծրա-
ցաւ և հաշտուելու գաղափարը մէկդի ըրաւ:

Ագարակի մը մէջ ագարակապանին
համար միշտ գործ կայ ընելիք: Իվան կի-
ներուն խօսելու չկեցաւ, ուղղակի կալ և
յարգանաց գնաց: Այդ միջոցին արեւը մօրը
կը մանէր. երիտասարդները գաշտէն կը
գտանային: Դաշտը հերկելու գացած էին

ձմեռուան հունձքի համար: Իվան դիմաւո-
րեց զանոնք, հարցունքներ ըրաւ օրուան աշ-
խատութեան մասին, օգնեց անոնց որ ամէն
բան իր տեղը դնեն, պատռած վիզնոց մը
տեսաւ և մէկ կողմ դրաւ կարկանդակ հա-
մար: Յարգանաց տեղաւորելիք ցիցեր ու-
նէին, բայց մութը կոխած էր արդէն ու
որոշեց յաջորդ օրուան ձգել այդ:

Արջտաները կերակրեցին: Իվան մեծ
դուռը բացաւ որ ծարաւ ձիերը դուրս հանէ
գիշերը արածելու համար, և դուռը կրկին
դռնելէ յետոյ — հիմա, ճաշս կ'ուտեմ կը
պառկիմ, ըսաւ ինքնիրեն: Այդ վարկեանին
Գաբրիէլը ու ատոր մասին հօրը ըսածները
մտացած էր:

Նրբանցքէն ներս կը մանէր երբ լսեց որ
իր դրացին ցանկադատին միւս կողմը, խը-
պոտ ձանով մը մէկը կը չեխէր «Անպիտան
Ստատնայ, կ'ըսէր, սպանուելէ զատ բանի չես
գոր:» Այս խօսքերուն վրայ, Իվանին իր
հերոցիին հոնգեպ ունեցած գաւառութիւնները
վերանորոգուեցան: Յղած տելը կեցած մտիկ
ըրաւ Գաբրիէլի յանդիմանութիւնը, ու երբ
ան դադրեցաւ խօսելէ, ներս տուն մտաւ:

Ներսը լոյս մը կար, հարսը նստած կը
մանէր, կինը կերակուր կը պատրաստէր,
մեծ տղան կաշիէ երկոյններ կը շինէր, երկ-
րորդը սեղանի մօտ նստած էր գիրք մը ձեռ-

քը, ու Տորոս ձիւրը տրտաւոյր ստնէրն
կը պատրաստուէր։ Տան մէջ ամէն ինչ լաւ
ու հաճելի պիտի ըլլար, եթէ տա պահ-
տուհաւը, իրենց չոր դրացին չըլլար։ Ներս
մտաւ Իվան խոժուաւէմ, կատուն նստարանի
վրայէն վար նետեց, բարկացաւ կիներուն
ջուրի գոյլը սխալ տեղ դրած ըլլաւուն
համար։ Սրտնեղած կ'երեւար։ Նստեցաւ
ու յօնքերը պոստած սկսաւ ձիւն վզնոցը
կարել։ Գարբիէլի խօսքերը տակաւին իր տ-
կանջին մէջ կը հնչէին, դատարանին մէջ
ըրած սպառնալիքը ու քիչ առաջ խաղաղ
ձայնով ըսած խօսքերը մէկու մը մտին։
«Եր քարանձաւէն արժանի էր միտին»
կինը Տարբի կերակուրը տուաւ։ Տղան
ընթերիքը կերաւ, վրան հինցած մոռտակ
վերարկու մ'առաւ, ու ուրիշ վերարկու մըն
ու հագնելով՝ մէջքին դօտի մը կապեց քիչ
մը հոց տաւ հետը, ու դուրս ելաւ։
Մեծ եղբայրը դուրս, ղինքը ճամբայ դնելու
պիտի երթար բոյց Իվան ինքը բակ ելաւ։
Դուրսը բաւական մոռթ էր, երկինքը ամ-
պոստած էր ու հով մ'ալ ելած։ Իվան սան-
դաւանքէ վար իջաւ, օգնեց իր աղունոր ձի
նստի ու երամբ քչեց հասկէն, ու կեցաւ
մտիկ ընելու։ Տարաս գիւղին մէջէն կը քը-
չէր։ Աւրիշ աղաքներ ալ միացան իրենց
ձիւրով։ Իվան դուրսը սպասեց մինչեւ որ

ձիւրու ոտքերու ձայնը անխելի եղաւ։ Հին,
մեծ դրան մօտ կեցած, կը յիշէր Գարբիէլի
խօսքերը — զգուշացիր որ դուն աւելի գէշ
չ'այրիս։

— Ճառահատ է, խորհեցաւ Իվան։ Ա-
մէն ինչ չոր է, քամին ալ կը փչէ։ Կըր-
նայ տան հակէն գալ կրակ տալ, ու փախիլ
տունց բռնուելու... վտար... Եթէ
միտին աղաւորքին մէջ բռնուէր, ալ
չէր կրնար ծփքը ազատել։ Այս դադարաւրը
տխրան կ'զբաղցնէր իր միտքը որ վեր չեւաւ,
դուրս, փողոց, գնաց։ — Տան շուրջը
անգամ մը դաւնում, ով դիտէ մն հիմա
լնչի հակէ է։ Ու Իվան կամոց մը քո-
լելով մեծ գուռէն դուրս ելաւ հաղիւ թի
անկիւնը հասած էր, շուրջը նայելով տեսաւ
որ յանկարծ բան մը շարժեցաւ դիմացի
անկիւնը, կանգ տաւ հանդարտ կեցած կը
դիտէր, ակտնջ կը գնէր ամէն կողմ։ Ա-
մէն ինչ հանդարտ էր, միտին ուսնիւրի տե-
րեւները կը շարժէին հովէն։ Նստապէս շատ
մոռթ էր, բոյց երբ աչքերը մթութեան
վարժուեցան կըշտաւ տեսնել դիմացի անկիւ-
նը, դուրսը հոն էր։ Փառնաւով մը նա-
յեցաւ զէպի հոն բոյց ոչ ոք կար։

— Կրնամ սխալած ըլլալ, խորհեցաւ Ի-
վան, բոյց շրջան մը ընեմ։ Ու գող-
ատողիկ տայլտտան քովէն անցաւ։ Իվան

կամաց կը քուլէր, չտա կակուղ հոշտիւն-
ներ ունէր, այնպէս որ նոյն իսկ ինքը իր
ոտքերուն ձայնը չէր լսեր: Երբ միւս ան-
կիւնը հասաւ, կարծեց թէ գութանին մօտ
բան մը երեւցաւ իր աչքերուն, վայրկեան
մը միտն ու կրկին անհետացաւ: Իվան
սրտէն դարնուած զգաց ու կեցաւ եղած
տեղը: Հազիւ թէ կեցաւ, տեսաւ թէ աւելի
փայլուն բան մը կը բոցավառէր նոյն տեղէն
ու յատուկ տեսաւ թէ գլխարկով մարդ մը
կար հոն, վար ծռած, կանաղը իրեն դարձու-
ցած, ձեռքը խուրձ մը յարդ բռնած
կը վառէր: Իվանի սիրտը տակն ու վրայ
եղաւ, պրկելով իր ջիւղերը մեծ քայլերով
մօտեցաւ. հազիւ կ'զգար թէ ինչ կ'ընէր:
Ահ, խորհեցաւ Իվան, հիմա չի կրնար խու-
սախիլ, զինքը գործի վրայ պիտի բռնեմ:

Տոյալին հոն հասած յանկարծ պոյ-
ծաւ լոյս մը տեսաւ, բայց այս անգամ ուրիշ
տեղէ մը, այդքան պզտիկ ալ չէր բոցը:
Յարգանքը կրակ տաւ էր, յարդը կ'այրէր,
բոցը տանիք կը հասնէր: Հոն կեցած Գաբ-
րիէլի ամբողջ դէմքը որոշապէս կ'երեւար:

Իվան Գաբրիէլի վրայ յարձակեցաւ ար-
տոյտի վրայ խօսալոյզ բաղէի մը պէս: «Հի-
մայ պիտի բռնեմ զայն ու այս անգամ չի
պիտի կրնայ ձեռքէս ազատիլ,» կը խորհէր
Իվան: Բայց Գաբրիէլ Իվանին ոտքի ձայնը

լսած էր արդէն ու փախուստ տուաւ, ու
արագ մը անցաւ ցանկապատէն անդին նա-
պաստակի մը պէս ցատքելով:

— Ձեռն կրնար փախչիլ, պոռաց Իվան,
ետեւէն վազելով:

Ճիշտ այդ վայրկեանին որ պիտի ձեր-
բակալուէր, Գաբրիէլ, ծռեցաւ, չբռնուե-
ցաւ, սակայն Իվան կրցաւ Գաբրիէլի հան-
դերձին քղանցքը ձեռք անցնել: Քաշեց,
բայց գետին ինկաւ: Ոտքի ելած, սկսաւ
պոռալ, «օգնութիւն, բռնեցէ՛ք... գողը...»,
ոճրագործը... բռնեցէ՛ք» Մինչ այդ Գաբ-
րիէլ իր դուռը հասած էր: Իվան կրկին
հասաւ, բռնելու վրայ էր երբ յանկարծ՝ գըլ-
խուն բան մը զարնուեցաւ ու անզգայ
գետին ինկաւ:

Գաբրիէլ փայտէ ցից մը տռնելով ամ-
բողջ ուժովը իջեցուցած էր անոր գլխուն:

Իվան ինքզինքը կորանցուց, աչքերը
մթնցան: Խեղճորոյս գետին ինկաւ: Երբ
ուշքի եկաւ Գաբրիէլ հոն չէր այլեւս:
Յորեկ էր կարծես, այնքան լոյս էր: Իր
տան կողմը բան մը կը ճռնէր, կ'որոտար
մեծ մեքենայի պէս: Իվան շուրջը նայեցաւ
ու տեսաւ թէ իր սոյլատունը ամբողջ բռն-
կած էր. ու քովի կախածքն ալ կրակ ա-

առած բոցն ու ծուխը կը բարձրանային ու կրակը իր տան հասնելու վրայ էր :

— Այս ի՞նչ է բարեկամներ... կը պոռար Իվան, ձեռքերը ծռնկերուն զարնելով: Ի՞նչ է այս, ամբողջ ընելիքս քաշել և կոխկըռտել էր զայն: Բարեկամներ... այս ի՞նչ է, կը կրկնէր շարունակ: Կ'ուզէր տւելի պոռալ կանչել սակայն շունչը չէր ներեր. ձայնը կտրած էր: Վազել փորձեց, սրունքները չէին հնազանդիր իրեն, ոտքերը իրարու կ'անցնէին. կամաց կամաց քաշել փորձեց, բայց կրկին գետին ինկաւ, կրկին բռնուեցաւ շունչը: Հանդարտ կեցաւ վայրկեան մը. շունչը վերադանելով նորէն յառաջացաւ, ետեւի սայլատան չէր հասած դեռ, քովի կախածքն ու բռնկեցաւ ու տան մէկ անկիւնն ու ցանկաւորաբար ամբողջ կրակի մէջ էին. անկարելի էր բակը մտնել: Մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ, բայց բան մը չէին կրնար ընել: Դրացիները սկսան իրենց ինչքերը տուններէն դուրս հանել և հեռու տեղեր տանիլ. արջառները դուրս հեռու տեղեր կը քչէին: Իվանի տունէն ետք Գաբրիէլի տունն ալ կրակ առաւ: Սոսաիկ հով մը կտր, հրդեհը տարածուեցաւ. գիւղին ամբողջ կէսը այրեցաւ:

Իվանի տունէն հազիւ կրցան կերպով մը

ծերունին ազատել, իսկ անեցիներ վախտաւ տունն միայն իրենց վրայի հագուստներով: Բացի ձիերէն որոնք արածելու տարուած էին, ամէն ինչ ոչնչացաւ. բոլոր արջառները, հաւերը իրենց հաւնոցներուն մէջ, կառքերը, արօրները, ցաքանները, անեցիներուն հագուստները, լեցուն շտեմարանները, բոլորը այրեցան:

Գաբրիէլի տունէն հօտը և մի քանի ուրիշ բաներ ազատուեցան:

Կրակը ամբողջ գիշեր տեւեց: Իվան իր տան գիմաց կեցած կը կրկնէր, «Բարեկամներ... այս ինչ է... պէտք էր միայն քաշէի ու կոխկըռտէի զայն»: Երբ տունը բոցավառ փլեցաւ, Իվան հոն վազեց ու բռնկած գերան մը բռնելով ուղեց դուրս քաշել զայն: Կիները տեսան և ետ կանչեցին զինք. Իվան գերանը դուրս հանեց, դարձեալ ներս մտաւ ուրիշ հօտ մըն ու քաշելու համար, երբ ոտքը սահեցաւ ու ինկաւ բոցերուն մէջը: Տղան նստուեցաւ ներս ու դուրս հանեց զինքը բոցերու մէջէն. Իվանի մազերն ու մօրուքը խոնավուած էին, բայց ոչինչ կ'ղգար: «Վիշալ թմրեցուցած է զինքը» կ'ըսէին մարդիկ: Կրակը մարելու վրայ էր: Իվան դեռ կեցած կը կրկնէր, «Բարեկամներ... այս ի՞նչ է... միայն

պէտք էր դուրս քաշել . . . »

Առաւօտուն գիւղէն տղայ մը եկաւ Իվանը կանչելու :

— Տառէ՛յ Իվան, մեծ պրպան մեռնելու վրայ է, քեզ կ'ուզէ :

Իվան մոռցած էր հայրը, ու չէր հասկընար ըստածը :

— Ի՞նչ հայր, որո՞ւն կը կանչէ հարցուց :

— Ձեզ կը կանչէ մնաք բարով ըսելու համար, մեր խրճիթն է, մեռնելու վրայ : Երթանք աստէյ, ըսաւ տղան՝ թեւէն քաշելով :

Իվան հետեւեցաւ պղտիկ տղուն :

Երբ խրճիթէն դուրս կը հանէին, վրան կրակ ինկած և քիչ մը այրած էր խեղճ ծերունին : Ձինքը, գիւղին անդիի ծայրը գիւղապետին խրճիթը տարած էին :

Երբ Իվան հօրը մօտ հասաւ միայն գիւղապետին կինը ու մի քանի պղտիկներ կային տան մէջ : Ընտանիքին միւս անդամները տակաւին հրդեհին վայրն էին : Ծերունին ձեռքը մոմ մը բռնած (*) նստարանի մը

(*) Ռուսիոյ մէջ սովորաբար, մահամերձ մարդոց ձեռքը մոմ մը կուտան :

վրայ կը պսակէր : Աչքերը դրան յառած էին : Իվան ներս մտաւ : Ծերունին քիչ մը շարժեցաւ ասնտիկինը դնաց իր մօտ, ըսաւ թէ տղան եկած էր :

Աւելի մօտ թող գայ ըսաւ ծերունին Իվան աւելի մօտեցաւ :

— Ընտանիքս մոռցա՞ր Իվան, սկսաւ ծերունին : Ո՞վ այրեց ամբողջ գիւղը :

— Ան էր հայր, պատասխանեց Իվան, գինքը այդ արարքին մէջ բռնեցի : Յարգանոցին կրակ շարժ տեսայ : Կրնայի կրակը դուրս հանել ու մարել, ու այս ամէնը չէր պատահեր :

— Իվան, տհառասիկ կը մեռնիմ, դուն ալ քու կարգիդ, որ մը պիտի դիմաւորես մահը, որո՞ւնն է մեղքը :

Իվան աչքերը յառած կը դիտէր հայրը, անկարող նայիլով բաւ մ'արտասանելու :

— Հիմա, Աստուծոյ առջեւ ըսէ՛, յանցանքը որո՞ւնն է : Ի՞նչ ըսեր էի քեզի :

Միայն այն տեսն էր, որ Իվան ինքնիրենը եկաւ ու հասկցաւ ամէնը : Ծռնչ մ'ուռաւ — իմն է ըսաւ, ու հօրը առջեւ ծռնիկի ինկաւ ըսելով — ներէ ինձ հայր, ես յանցաւոր եմ քու և Աստուծոյ առջեւ :

Ծերունին ձեռքերը շարժեց, մոմը աջ

ձեռքէն ձախին անցուց. ու ջանաց աջ ձեռքը ձակտար աննետով խոչանքել. սակայն չկրցաւ:

— Փառք Տիրոջ, փառք Աստուծոյ, ըստաւ և կրկին աղուն նայեցաւ:

— Իվան... Իվան...

— Ի՞նչ կայ հայր:

— Ի՞նչ պէտք է ընես հիմա:

Իվան կուլար:

— Ձեմ գիտեր թէ հիմա ինչպէս պիտի ապրինք հայր, լացաւ աղան:

Ծերունին գոցեց իր աչքերը. չըթուեալ ներք կծկեց, կարծես ոյժ կը հաւաքէր. աչքերը կրկին բանալով ըսաւ.

— Պիտի կրնաս ապրիլ, յաջողիլ, եթէ Աստուծոյ կամքին հաւատադիս. և ժպտով մը յարեց. ուշադրութիւն Իվան, մի՛ ըսեր թէ ո՛վ սկսաւ կրակը. պահէ ուրիշի մը յանցանքը ու Աստուած պիտի ներէ ձեր երկուքին ալ...: Ծերունին մօմը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ, թեւերը կուրծքին վրայ ծալլեց, վերջին անգամ մըն ալ նայեցաւ իր աղուն, հառաչեց ու մեռաւ:

Իվան Գաբրիէլի մօտին ոչ մէկ բան ըսաւ. ու ոչ ոք գիտցաւ թէ ո՛վ էր հրդեհին

պատճառը:

Իվանի Գաբրիէլի հանդէպ ունեցած բարեկութիւնը անհետացաւ. Գաբրիէլ կը զարմանար թէ ի՞նչպէս Իվան որեւէ մէկուն բան չէր ըսեր: Սկիզբները միշտ վախի մէջ էր, բայց վերջը վախը անցաւ. Այլեւս չէին կռուեր, կիններն ալ իրենց օրինակին հետեւեցան:

Երբ իրենց տունները կը վերաշինէին, միտաին՝ մէկ տան մէջ ապրեցան: Ամբողջ գիւղը վերադին կը շինուէր. կրնային իրարմէ հեռու կառուցանել իրենց չէնքերը ու բաժնուիլ, սակայն Իվան և Գաբրիէլ իրարու մօտ շինեցին իրենց տունները. կ'ուղէին իրենց հայրերուն պէս դրոցիներ մտալ:

Անոք լուս դրոցիներու պէս ապրեցան. Իվան Չարապոկոֆ յիշեց հօրը պատուէրը — հաղաւթիլ Աստուծոյ օրէնքներուն ու մարել կրակը առաջին առիթով — չանտեսել առաջին կայծը:

Հիմա եթէ մէկը վնաս մը հասցնէ իրեն, Իվան վրէժխնդրութիւն չէ որ կը փռնաւրէ, այլ կ'ուղէ համաձայնութեամբ կարգադրել խնդիրը. եթէ մէկը իրեն գէշ խօսք մը ընէ, փոխանակ աւելի գէշ խօսքով մը պատասխանելու, կը ջանաց սորվեցնել

անոր այդպիսի բռներ չգործածել:

Եւ Իվան Չարապետի վերադառնալուն յաջողեցաւ ու հիմա երջանիկ կեանք մը կ'ապրէ:

== ՎԵՐՋ ==

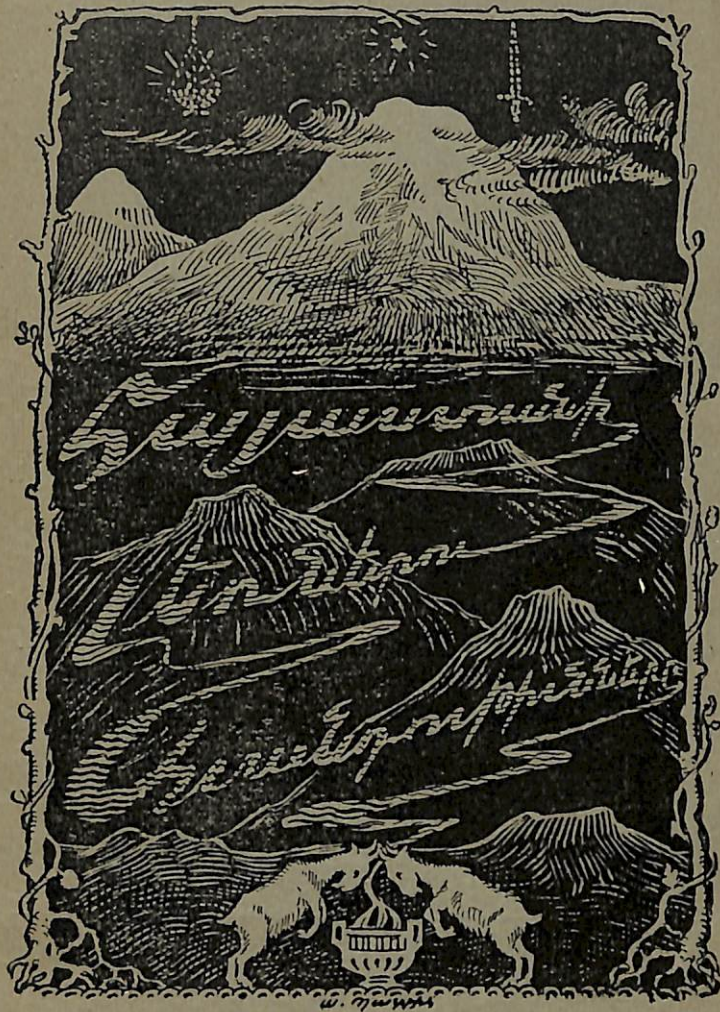

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0329157

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

«ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» ՏՊԱԳՐԱՏԱՆ

ԼՈՒՍՍԻՈՐԻԶՑ ՀԱՅՈՑ — Պատի գեղասիրտ սքնացուցակ օրացոյց	սպառած
ԱՊՐԻԼ 24 Ի ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ — Ա. Պատրիկ	1
ՆԵՂՈՍԻ ԶՈՀԸ — (Մ. Պետրոսեան) Ըն- բալիկ եղիպսանայ կեանքէ (Գա- լուսեան վրձ. Շրջ-Միութեան 1930ի Գրական մրցման լուսագոյն դասուած)	3

ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ Հասոյնք

1. ԷՏՄԻՏՈՍ ԵՒ ԱՊՈԶՈՆ — պատկերազարդ պատ- մութիւն Յոյն Դիցաբանութենէ —	Ե. Պ. 1
2. ԱՔՍԻՈՆՈՅ — Պատմութեամբ Լ. Տոլսոյի	1
3. ԹԵՒԱԽՈՐ ԶԻՆ — Պատկերազարդ աւան- դակիկ N. Hawthorne	1
4. ՊԱՀՈՄ — Պատմութեամբ Լ. Տոլսոյի	1
5. ՊԱՆՏՈՐԱ — Պատկերազարդ պատմութեամբ N. Hawthorne	1
6. ԵՂԻԱ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Լ. Տոլսոյի	1
7. ՄԻՏԱՍ — Պատկերազարդ Աւանդակիկ	1

ՄԱՄԼՈՑ ՏԱԿ ԵՆ

ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԹԻՒ 9—12

Հասցէ՝

SAHAG MESROB Press
26, Sh. Teyfik, Cairo